

ADMINISTRATÍVNE KONTRAKTY AKO FORMA ČINNOSTI VEREJNEJ SPRÁVY PRE BUDÚCNOŠŤ¹

JUDr. Ľudovít Máčaj, PhD.

Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta
Katedra správneho a environmentálneho práva
ludovit.macaj@flaw.uniba.sk, ludo.macaj@gmail.com

Administratívne kontrakty ako forma činnosti verejnej správy pre budúcnosť

[SK] Abstrakt: Článok približuje administratívne kontrakty ako jednu z finálnych foriem činnosti verejnej správy, ktorá predstavuje určitú alternatívu voči jednostranným aktom orgánov verejnej správy. Vzhľadom na to, že na jej vznik je potrebná spolupráca obidvoch (resp. viacerých strán), je tu zvýraznené partnerské postavenie verejnej správy na úkor jej nariadených funkcií. Dôležitosť tohto postavenia v súčasnosti stále narastá, a to aj v súvislosti s poskytovaním verejných služieb. Cieľom článku je teda poukázať na význam a dôležitosť administratívnych kontraktov a to aj s poukázaním na právnu úpravu Francúzskej republiky ako štátu, kde majú administratívne kontrakty ako súčasť vedy správneho práva dlhodobo dôležitú a významnú postavenie.

Administrative contracts as a form of public administration activity for the future

[EN] Abstract: The article outlines administrative contracts as one of the final forms of public administration activity, which represents a certain alternative to unilateral acts of public authorities. Given that their creation requires cooperation from both (or several) parties, the article emphasizes the partnership position of public administration at the expense of its directive functions. The importance of this position is steadily increasing, particularly with the provision of public services. Therefore, the article aims to highlight the significance and importance of administrative contracts, including references to the legal regulation

¹ Článok je vypracovaný vďaka štipendiu poskytnutému Veľvyslanectvom Francúzskej republiky, Francúzskym inštitútom na Slovensku a Ministerstvom školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky.

in the French Republic, where administrative contracts have long held a significant position as part of administrative law.

Kľúčové slová: verejná správa, formy činnosti verejnej správy, správna dohoda, administratívny kontrakt

Keywords: public administration, forms of public administration activity, administrative agreement, administrative contract

<https://doi.org/10.62874/afi.2024.1.04>

Úvod

Verejná správa svojimi aktivitami zasahuje do života všetkých osôb žijúcich na tejto planéte. Štát, a rovnako aj ďalší nositelia verejnej moci vykonávajú svoje úlohy najčastejšie prostredníctvom orgánov verejnej správy. Tá predstavuje z funkčného hľadiska okrem iného aj riadiacu a organizátorskú činnosť, a tieto funkcie vykonáva rôznymi spôsobmi. Je to za využitia rôznych metód činností verejnej správy, aby následne prostredníctvom zákonne a správne stanovenej formy dosiahla sledovaný cieľ.

Slovenská veda správneho práva, s odvolaním sa na legálne definície, no i aplikačnú prax rozoznáva niekoľko finálnych foriem činnosti verejnej správy, z ktorých väčšina má formu jednostranného administratívneho aktu.² To je ten, pri ktorom orgán verejnej správy na základe svojho nadradeného postavenia, v súlade so skutočnosťou, že disponuje verejnomocenskými prostriedkami, autoritatívne rozhoduje o právach, právom chránených záujmoch a povinnostiach iného subjektu.

V ostatnej dobe sa však čoraz väčšmi začína prizvukovať skutočnosť, že verejná správa poskytuje verejné služby. Tie však prioritne neposkytuje z pozície nadradenosti a authority, ale naopak, v pozícii partnera. Tak sa zároveň poukazuje na skutočnosť, ktorá existuje dlhodobo: verejná správa môže svoje úlohy vykonávať aj dvojstrannými právnymi úkonmi, teda zmluvami. Tieto môžu byť uzatvárané nielen medzi subjektmi a orgánmi verejnej správy navzájom, ale aj navonok, teda v situácií, keď je jedna alebo viacero zmluvných strán fyzickou

² Napr. VAČOK, J.: *Formy činnosti verejnej správy*. In VRABKO, M. a kol.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť. - : 2. dopl. vyd.* Bratislava: C. H. Beck, 2018, s. 139; ale aj KLIMOVSÝ, D.: *Základy verejnej správy*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2008, s. 148, a mnohé iné.

osobou alebo právnickou osobou súkromného práva, nevykonávajúcou úlohy verejnej správy.

Veda správneho práva v niektorých štátoch poukazuje na význam a dôležitosť týchto zmlúv, nazývaných aj administratívne kontrakty, v oveľa väčšej miere, než je tomu na Slovensku³, ako aj uvádzame ďalej v texte. V bežnom chápaní správneho práva tak, ako je skúmané na území Slovenska či Českej republiky sa týmto zmluvám nevenuje stále dostatočná pozornosť a poukazuje sa na nich neraz len ako na určitú alternatívu pre iné formy činnosti verejnej správy.

V článku preto poukazujeme na dôležitosť a význam administratívnych kontraktov v systéme správneho práva a pri plnení úloh verejnej správy. Využívame pri tom aj príklad Francúzskej republiky, kde sa tieto formy činnosti verejnej správy aplikujú v širokej miere.

Zároveň hľadáme odpoveď na nasledovnú výskumnú otázku: „Aký je význam administratívnych kontraktov pri plnení úloh verejnej správy na území Slovenskej republiky?“.

1. Význam foriem činnosti verejnej správy

Verejná správa vykonáva svoje činnosti viacerými metódami, ktorými sa odborne zaoberá veda správneho práva. V vzťahu týmto činnostiam nás však väčšmi zaujímajú výsledky, ktoré priamym spôsobom zasahujú do právneho postavenia jednotlivých spravovaných subjektov. V slovenskej teórii správneho práva rozlišujeme tieto formy činnosti verejnej správy: normatívne správne akty, individuálne správne akty, správne dohody, opatrenia so všeobecným účinkom, iné zásahy a ďalšie formy činnosti verejnej správy.⁴

Toto delenie vychádza jednak z ustanovení zákona č. 162/2015 Z. z. Správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov a zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov, ako aj ustálenej rozhodovacej praxe slovenských súdov. Má samozrejme svoju logiku a opodstatnenie, ale zároveň aj určitý nedostatok: prioritizuje tie finálne formy činnosti verejnej správy, ktoré predstavujú

³ Napr. DARKOVSKA, N.: Administrative Contracts in Comparative Law. *Justinianus Primus Law Review*, 13, 2022, č. 1, s. 1-9; PAGARIN, M. S.; SANDU, A. M.: Study on administrative contracts. *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 4, 2012, č. 2, s. 903-910; PETIT, J.; FRIER, P.-L.: *Droit administratif. 17e édition*. Paris: LGDJ, 2023, ISBN 978-2-275-13072-9, s. 566-567.

⁴ VRABKO, M. a kol.: Správne právo hmotné. Všeobecná časť. - : 2. dopl. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2018, s. 139.

vrchnostenský jednostranný administratívny akt vydaný orgánom verejnej moci – je to takmer pri všetkých finálnych formách, ktoré uvádzame vyššie. Dvoj (alebo viac) stranný charakter, postavený na základe konsenzuálnej dohody - zmluvy, majú len správne dohody. Je však na veľkú škodu, že sa v slovenskej vede správneho práva tejto problematike venuje len malá pozornosť – a ešte menšia správnym dohodám subordinačným, o ktorých sa zmieňujeme neskôr.

V iných štátoch a ich právnych systémoch sa tieto zmluvy zväčša označujú ako administratívne kontrakty, tak ako uvádzame ďalej v texte. Pre slovenskú vedu správneho práva je však tradičným a zaužívaným pojmom správna dohoda. Hoci môžeme tieto pojmy – administratívne kontrakty a správne dohody považovať za synonymá, na účely tohto článku budeme ďalej používať už len pojem administratívne kontrakty – a to s úmyslom poukázať na možnosť rozšírenia ich aplikácie v právnej praxi a zároveň zmenu príslušnej právnej úpravy s cieľom priblíženia sa modelom iných štátov.

V právnej praxi sa stretávame s tým, že spravujúce subjekty vykonávajú verejnomocenské oprávnenia vo vzťahu ku spravovaným subjektom dvoma spôsobmi – v prvom rade (jednostrannými) správnymi aktmi, ale v určitých prípadoch, na základe zákonného zmocnenia, aj zmluvami – inak povedané, administratívnymi kontraktmi. V tejto situácii obidva subjekty vstupujú do tohto právneho vzťahu ako rovnocenný partner, aby následne medzi nimi vznikol zvláštny právny vzťah, majúci v určitej rovine určitý súkromnoprávny rozmer (rovnosť subjektov pri uzatváraní zmluvy), no hlavne verejnoprávny obsah, lebo spravujúci subjekt si zachováva svoje verejnomocenské oprávnenia. Problémom administratívnych kontraktov ako takých je skutočnosť, že im chýba akékoľvek legálne vymedzenie či podmienky, za ktorých splnenia je možné ich uzatvárať. Len jednotlivé právne predpisy uvádzajú konkrétne situácie, v ktorých môžu subjekty resp. orgány verejnej uzatvárať určité zmluvy.

Situácia je v niečom podobná aj v zahraničí. V prípade Francúzskej republiky neexistuje jednoznačné legálne vymedzenie toho, čo je administratívny kontrakt (*le contrat de l'administration*). Iba niektoré zákony týmto spôsobom vyslovene označujú určité zmluvy⁵, v mnohých prípadoch je to však skôr otázka judikatúry, ktorá na určenie toho, či v určitom prípade ide o administratívny kontrakt používa rôzne kritériá, o ktorých sa zmieňujeme ďalej v texte.

⁵ Napr. francúzsky zákon z 11.12.2001, ktorý tento znak administratívnych zmlúv prisúdil zmluvám podľa Zákonníka o verejných obchodoch.

Preto aj na účely tohto článku budeme formy činnosti verejnej správy deliť na dva druhy: na prvom mieste na **jednostranné administratívne akty** (kde zahŕňame v rámci delenia slovenskej právnej vedy normatívne správne akty, individuálne správne akty, prípadne aj opatrenia so všeobecným účinkom, iné zásahy a ďalšie formy činnosti verejnej správy s jednostranným spôsobom vzniku, a **administratívne kontrakty**. Mohli by sme ešte ako špecifickú kategóriu uznať aj zmiešané administratívne akty, ktoré majú čiastočné znaky jednostranných administratívnych aktov, ako aj administratívnych kontraktov. Najčastejšie môže ísť o také zmluvné vzťahy v oblasti verejnej správy, v ktorých sa v niektorých prejavuje jednostranné rozhodovanie orgánov verejnej moci.⁶

2. Jednostranné administratívne akty a administratívne kontrakty

a. Charakteristika jednostranných administratívnych aktov

Jednostranný administratívny akt je takou formou činnosti, pri ktorej určíme jej autora, ako aj skutočnosť, že ide o predmet úpravy správneho práva zväčša celkom jednoducho. Podľa pohľadu judikatúry ide o akt jednotlivého subjektu alebo viacerých subjektov konajúcich spoločne, ktorých súhlas je potrebný k vydaniu určitého rozhodnutia. Táto definícia však v praxi spôsobuje viaceré problémy.⁷ Ako uvádza Dutta vo vzťahu k normatívnym správnym aktom (no túto časť môžeme aplikovať na všetky jednostranné administratívne akty), *jednostrannosť prejavenej vôle orgánu štátnej správy v normatívnom správnom akte je jeho trvalou vlastnosťou od momentu vzniku až po zánik. Jednostrannosť prejavenej vôle orgánu štátnej správy trvá počas celej platnosti normatívneho správneho aktu. Akýkoľvek iný prejav vôle kohokoľvek, ktorý je v rozpore s normatívnym správnym aktom, podľa nášho názoru nemôže mať inú povahu než povahu protiprávneho konania.*⁸

Na druhej strane, musíme uviesť, že všetky jednostranné úkony orgánov verejnej správy nie sú jednostrannými administratívnymi

⁶ LOMBARD, M.; DUMONT, G.; SIRINELLI, J.: *Droit administratif. 13e édition*. Paris: Dalloz, 2019, s. 248.

⁷ CHRÉTIEN, P.; CHIFFLOT, N.; TOURBE, M.: *Droit administratif. 17e édition*. Paris: Dalloz, 2020, s. 621.

⁸ HUTTA, V.: Štátnomocenský charakter normatívnych správnych aktov. *Právny obzor*, 68, 1985, č. 10, s. 909.

úkonmi – je pravdou, že za ich vznikom vždy stojí len jeden subjekt s verejnomočenskými oprávneniami, ale nemusia napĺňať ďalšie znaky. Napríklad, jednostranné úkony vykonané orgánmi verejnej moci (resp. verejnej správy), ktoré svojou podstatou zaraďujeme do práva súkromného, nepredstavujú jednostranné administratívne akty.⁹

Pre všetky správne akty však platí pravidlo, že predstavujú podzákonné akty, ktoré musia byť súladné so zákonmi a právnymi predpismi vyššej právnej sily. Môže sa totiž stať, že zákonodarca je jediný oprávnený konať v určitých oblastiach. Ak by sa verejná správa pokúsila do nich zasiahnuť, jej akt by bol predstavoval prekročenie kompetencie. Len zásah zákonodarcu bude schopný napraviť takúto nezrovnalosť.¹⁰ Existuje tu preto silná podmienka zákonnosti.

Ako už uvádzame vyššie, v slovenskej právnej vede rozoznávame nasledovné typické jednostranné administratívne akty: normatívne správne akty, individuálne správne akty, opatrenia so všeobecným účinkom, iné zásahy a niektoré iné formy činnosti verejnej správy.

Právna veda vo Francúzskej republike prináša hneď viacero delení jednostranných administratívnych aktov.

Na prvom mieste je to delenie na individuálne a normatívne. Toto delenie však fakticky vyplýva aj z metód, ktoré sú v tomto prípade aplikované. Ďalšie delenie vyplýva z toho, či sa na základe týchto aktov zakladajú pre dotknuté spravované subjekty nové práva, alebo nie. Určitým osobitným druhom individuálnych administratívnych aktov sú aj finančné správne akty.¹¹ Nejde však o širokú pracovanú systematiku ako v prípade delenia slovenskej vedy správneho práva, ale väčšmi o delenie podľa viacerých kritérií.

b. Administratívne kontrakty a ich význam

Rozdiel administratívnych kontraktov od jednostranných administratívnych aktov je už pri ich vzniku – v tomto prípade nejde o jednostranné priznanie práva alebo uloženie povinnosti, ale o slobodnú vôľu dvoch subjektov. V každom prípade, najmenej jedna zo zmluvných

⁹ LOMBARD, M.; DUMONT, G.; SIRINELLI, J.: *Droit administratif. 13e édition*. Paris: Dalloz, 2019, s. 247-248.

¹⁰ RENDERS, D.: *Jusqu'ou la loi doit-elle consolider l'acte administratif unilatéral ? Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, 2012, č. 2, s.72.

¹¹ LOMBARD, M.; DUMONT, G.; SIRINELLI, J.: *Droit administratif. 13e édition*. Paris: Dalloz, 2019, s. 247-248.

strán musí spadať do organizácie verejnej správy.¹² Administratívny kontrakt teda predstavuje verejnoprávnu zmluvu, alebo lepšie vyjadrené, jeden z druhov verejnoprávnych zmlúv. Tu musíme zmieniť skutočnosť, že hoci ich môžeme považovať za určitý druh verejnoprávnych zmlúv, nie sú jedinými. *Ak dohoda pôjde nad rámec administratívno-právnych predpisov a budú do nej zapracované aj ustanovenia iných odvetví práva, ako je správne právo, a nepôjde súčasne nad rámec verejného práva, pôjde o správnu dohodu s verejnoprávnymi prvkami. V prípade prevahy iných odvetví verejného práva bude vhodné o takejto dohode uvažovať ako o (pozn. autora: inej) verejnoprávnej dohode.*¹³

No treba zároveň poukázať na to, že samotná skutočnosť, že aspoň jedna zo zmluvných strán má verejnoprávne postavenie (ako subjekt resp. orgán verejnej správy), nerobí zo zmluvy medzi nimi uzavretej verejnoprávnu zmluvu, v prípade orgánov verejnej správy administratívny kontrakt. Ako uvádza Sládeček, nie je rozhodujúce, či jednou zo strán uzatvárajúcou verejnoprávnu zmluvu je orgán verejnej správy, ale určujúci je jej verejnoprávny obsah.¹⁴

Francúzska právna veda rozoznáva niekoľko kritérií dôležitých pre určenie skutočnosti, či v prípade určitej zmluvy ide o administratívny kontrakt. Sú to nasledovné kritériá:

1. *Zákonné kritérium - administratívne kontrakty podľa zákonnej definície*

Sú to zmluvy, ktoré sú v určitom právnom predpise definované ako administratívne kontrakty. Vo francúzskom právnom poriadku je to napríklad nájom vidieckych nehnuteľností od štátu, predaj štátneho nehnuteľného majetku, verejné práce a podobne.¹⁵ V slovenskom právnom poriadku obdobný prípad nepoznáme, keďže žiaden právny úkon nie je *ex lege* takto označený.

2. *Organické kritérium – zásah subjektu verejnej správy*

Pri organickom kritériu už neskúmame, či je určitý právny úkon v zákone označený ako administratívny kontrakt, ale ide o to, že subjekt verejného práva je zároveň subjektom určitého zmluvného vzťahu. Avšak správne právo sa len málokedy riadi len organickým kritériom pri

¹² RICHER, L.; LICHERE, F.: *Droit des contrats administratifs. 12e édition*. Paris: LGDJ, 2021, s. 32.

¹³ BABČÁK, V.: Dohody v daňovom práve. *Humanum. Międzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne*, 2008, č. 1, s. 125.

¹⁴ SLÁDEČEK, V.: *Obecné správní právo. 2. vyd.*, Praha: Wolters Kluwer, 2009, s. 164.

¹⁵ MORAND-DEVILLER, J.; BOURDON, P.; POULET, F.: *Droit administratif. 16e édition*, Paris: LGDJ, 2019, s. 421.

určení toho, či v danom prípade ide o administratívny kontrakt. Subjekty či orgány verejnej správy totiž môžu rovnako uzatvárať aj súkromnoprávne zmluvy. Rozhodujúca je teda právna kvalifikácia kontraktov, ktoré uzatvárajú zmluvu: spôsob uzatvárania, výkonu a prípadne aj súdneho prieskumu.¹⁶

3. *Alternatívne kritérium – pravidlá zvykového práva alebo účasť na výkone verejnej služby.*

Zmluva je administratívna buď kvôli svojim ustanoveniam, alebo kvôli svojmu predmetu. Tieto kritéria by mali byť naplnené buď kumulatívne, alebo alternatívne. Keďže to spôsobovalo veľké dilemy pri výklade právnych ustanovení, judikatúra rozhodla, že pôjde o alternatívne kritérium. Inak povedané, ak zmluva obsahuje klauzuly zvykového práva, podľa ktorých by sme ju vedeli zaradiť do oblasti verejnej správy, môžeme ju považovať za administratívny kontrakt. Rovnako tak v prípade, keď sa jej predmet týka výkonu verejných služieb.¹⁷

To, či má zmluva charakter administratívneho kontraktu alebo nie, by sa malo určiť už v momente jej uzatvárania. V prípade situácii, ktoré nie sú zrejmé (napr. postúpenie kontraktu z orgánu verejnej správy na právnickú osobu súkromného práva alebo fyzickú osobu) môže v zmysle právnej úpravy Francúzskej republiky rozhodnúť o tom, či v danom prípade ide o administratívny kontrakt, len správny súd.¹⁸

Z hľadiska obsahu zmluvy je určitou výnimočnosťou administratívnych kontraktov, že napriek tomu, že predstavujú dvoj (alebo viac)stranný právny úkon, môžu obsahovať regulačné ustanovenia, a to najmä v prípadoch, ak ide o výkon verejných služieb.¹⁹

Zmluva predstavuje právny úkon vykonaný medzi dvoma alebo viacerými osobami, a to napríklad za účelom prevodu vecného práva alebo záväzkov, ktoré zaväzujú buď obidve, resp. všetky zmluvné strany (synalagmatické zmluvy), alebo len jednu zo zmluvných strán (unilaterálne zmluvy). Z toho vyplýva, že subjekty uzatvárajúce zmluvu majú rôzne ciele, zhoda vôle medzi zmluvnými stranami formuje medzi nimi recipročné vzťahy. Požiadavka plurality autorov zmluvy tiež vylučuje

¹⁶ UBAUD-BERGERON, M.: *Droit des contrats administratifs. 4e édition*. Paris: Lexis Nexis, 2019, s. 89.

¹⁷ MORAND-DEVILLER, J.; BOURDON, P.; POULET, F.: *Droit administratif. 16e édition*, Paris: LGDJ, 2019, s. 421., s. 423 a nasl., s. 428.

¹⁸ UBAUD-BERGERON, M.: *Droit des contrats administratifs. 4e édition*. Paris: Lexis Nexis, 2019, s. 89.

¹⁹ ROUQUETTE, R.: *Dictionnaire du droit administratif*. Paris: Le Moniteur, 2002, s. 200.

z okruhu zmlúv tie právne úkony, ktoré by vznikli v rámci organizácie tej istej právnickej osoby.²⁰

Vo všeobecnosti sa stanovuje, že zmluva vzniká prijatím návrhu. Prijatie návrhu predstavuje včasné vyhlásenie urobené osobou, ktorej bol návrh určený, alebo iné jej včasné konanie, z ktorého možno vyvodit' jej súhlas.²¹ Aby sme však poukázali na výnimočnosť a osobitosť administratívneho kontraktu ako osobitného druhu zmluvy, musíme zvýrazniť rozdiely spojené s väzbami na výkon verejnej správy, na „administrativitu“ kontraktu. Uzavretie administratívnej zmluvy je výsledkom dohody a stretnutia medzi ponukou a prijatím zmluvného návrhu. Tento postup zodpovedá všeobecnému chápaniu uzatvárania zmlúv, pri tvorbe týchto kontraktov však nechýbajú znaky administratívnej činnosti. Predpokladá sa vyjadrenie želaní subjektu (najmä právnickej osoby) verejného práva a jeho spôsobilosť uzavrieť zmluvu s vlastnosťami požadovanými objektívnym právom. Niektoré špecifiká ovplyvňujú ani nie právnu „techniku“ uzavretia zmluvného vzťahu (lebo tam často ide o zhodu so spôsobom pri uzatváraní iných súkromnoprávných zmlúv), ale existenciu týchto zmlúv v rámci správneho práva. Treba väčšmi poukazať na osobitosť pri prejavoch vôle (a následne *accord de volontés* – zhoda vôle) a na administratívny obsah právneho vzťahu vytvoreného administratívnym kontraktom.²²

Zo strany subjektu (subjektov), ktoré sú súčasťou verejnej správy, tiež musí ísť o akúsi „verejnú vôľu“. Toto však môže byť veľmi problematické. Niektorí autori tvrdia, že zmluvná sloboda zo strany orgánu verejnej moci nie je možná, nakoľko tieto orgány môžu konať len to, čo im právne predpisy umožňujú. Ak im umožňujú výber rôznych riešení, v tomto prípade by sme skôr mohli hovoriť o diskrečnej právomoci (v prípade verejnej správy správna úvaha). Na druhej strane však nemôžeme povedať, že by zmluvná sloboda pri uzatváraní administratívnych kontraktov vôbec neexistovala. Ako uvádzame vyššie, spôsob uzatvárania týchto zmlúv sa len minimálne odlišuje od uzatvárania súkromnoprávných zmlúv. Napriek tomu, francúzska Štátna rada (*Conseil d'État*) ako najvyšší orgán správneho súdництва konštatovala relatívny výkon zmluvnej slobody (voľnosti) orgánov verejnej moci napr.

²⁰ Ibidem.

²¹ DOBROVODSKÝ, R.: § 44 [Okamih uzavretia zmluvy]. In ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník I. 2. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2019, s. 383.

²² VAYSSE, C.: *La théorie générale du contrat administratif. Analyse de la résilience d'une notion oscillant entre forces de conservation et besoin de renouvellement*. Paris: L'Harmattan, 2022, s. 336.

v prípade zadávania verejných zákaziek pri hľadaní riešenia rovnováhy medzi aplikáciou zásad verejného práva a zmluvnej slobody.²³

Sloboda vôle je však podmienkou *sine qua non* pre uzatváranie akýchkoľvek zmlúv, vrátane administratívnych kontraktov. Je zároveň vyjadrením zásady zmluvnej autonómie, ako jednej zo základných zásad súkromného práva. *Táto zásada súkromného práva vo všeobecnosti znamená, že jeden účastník nielenže nemôže druhému účastníkovi jednostranne vnútiť povinnosť alebo právo, alebo na neho proti jeho vôli previesť právo, ale v prípade sporu medzi nimi nemôže jeden účastník autoritatívne vynútiť od druhého účastníka splnenie jeho povinnosti, ale sa musí, ak medzi nimi nedôjde k dohode, obrátiť na príslušný štátny orgán (súd), pred ktorým majú obaja rovnaké postavenie. Ďalej zo súkromnej autonómie účastníkov zásadne vyplýva, že úplne závisí od vôle účastníka, či vstúpi do nejakého právneho vzťahu, a teda či vezme na seba určitú právnu povinnosť, alebo nie, a aký bude obsah a forma tohto právneho vzťahu.*²⁴

Najmä veda civilného práva teda zmluvy ako právne úkony zaraďuje takmer výhradne do oblasti súkromného práva. A má to samozrejme svoje opodstatnenie, keďže pri celom postupe pri vzniku zmluvy sa aplikujú zásady súkromného práva (najmä občianskeho), je tam prítomná rovnosť subjektov pri vzniku zmluvy, a ďalej následne aj počas jej trvania (hoci v niektorých regulatívnych ustanoveniach sa môže prejavovať vrchnostenské postavenie subjektu či orgánu verejnej správy). Ako však uvádzame, zmluvné vzťahy môžu vznikať a aj vznikajú rovnako aj v oblasti verejného práva.

Napriek tomu však v realite často narážame na problémy spojené s nedostatočnou právnou úpravou administratívnych kontraktov. Čo je jeden z dôvodov, prečo sa naďalej zvyknú podraďovať aj pod úpravu súkromného práva.²⁵ Táto skutočnosť sa samozrejme odráža aj pri ich právnom prieskume a ďalších súvislostiach.

²³ Ibidem., s. 340.

²⁴ DOBROVODSKÝ, R.: § 44 [Okamih uzavretia zmluvy]. In ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník (I. a II. zväzok). I. vydanie*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 341.

²⁵ RICHER, L.; LICHERE, F.: *Droit des contrats administratifs. 12e édition*. Paris: LGDJ, 2021, s. 32.

3. Osobitosti administratívnych kontraktov a možnosti ich využitia

Pri administratívnych kontraktoch ako zmluvách je však tiež vhodné poukázať na skutočnosť, že pojem „zmluva“ a celkovo „zmluvné právo“ na úseku správneho práva nie je ani zd'aleka tak prepracované, ako v teórii súkromného práva. Správnoprávna prax je teda aj menej prísna, ako občianskoprávna prax, pokiaľ ide o používanie pojmu zmluva. Za administratívnoprávny kontrakt by sme tak vedeli označiť aj napríklad také úkony, ktoré nie sú zmluvami, ale majú viac-menej zmluvnú podobu (ako napr. vopred konzultované/dohodnuté jednostranné akty, alebo súbor záväzných zmluvných klauzúl, alebo ide o také dohody, ktoré nie sú zmluvami *stricto sensu*).²⁶ Predmetom takejto zmluvy je úloha verejnej správy, ktorú umožňuje uskutočniť (práca, predaj, nájom, iné záležitosti). V každom prípade by však malo ísť o výkon verejnej služby.²⁷

V právnej vede sa však objavuje aj polemika, či v prípade takéhoto širokého chápania administratívnych kontraktov môžeme ešte vôbec hovoriť o zmluvách ako takých. Narážame tu najmä na skutočnosť, či má verejnomocenský subjekt (subjekt resp. orgán verejnej správy) oprávnenie jednostranne vstupovať do takýchto zmlúv, meniť ich, resp. ukladať povinnosti. V tomto prípade by bolo možno vhodnejšie ich považovať len za jednostranné administratívne akty, s niektorými ustanoveniami majúcimi kontraktuálny obsah.²⁸

Treba brať ohľad na skutočnosť, aby išlo naozaj o zmluvy uzatvárané za účelom výkonu verejnej správy. Tá totiž môže uzatvárať jednak súkromnoprávne zmluvy podľa Občianskeho zákonníka či Obchodného zákonníka (v prípadoch, kedy nejde o výkon verejnej správy). O administratívny kontrakt môže ísť len v prípade, keď predstavujú určitý druh výkonu úloh verejnej správy.

Pre administratívne kontrakty existujú určité špecifické náležitosti, ktoré ich vo svojej podstate odlišujú od iných druhov zmlúv. Je to nedisponibilita a nerovnosť.

Nedisponibilita subjektov verejného práva znamená ich osobitné postavenie – skutočnosť, že majú právomoci a oprávnenia, ktorými nemôžu disponovať a nemôžu ich preniesť na iné subjekty ani

²⁶ ROUQUETTE, R.: *Dictionnaire du droit administratif*. Paris: Le Moniteur, 2002, s. 200.

²⁷ CHIFFLOT, N.; TOURBE, M.: *Droit administratif. 18e édition*. Paris: Dalloz, 2022, s. 583.

²⁸ RICHER, L.; LICHERE, F.: *Droit des contrats administratifs. 12e édition*. Paris: LGDJ, 2021, s. 48-49.

prostredníctvom samotného administratívneho kontraktu. Zmluvnou cestou teda nemožno takýto subjekt zaviazať k výkonu určitých kompetencií, a rovnako nie je z jeho strany možné ani zrieknuť sa svojich kompetencií, či previesť ich na druhú zmluvnú stranu.

Na druhej strane, nerovnosť subjektov v rámci tohto zmluvného vzťahu vyjadruje skutočnosť, že orgán verejnej moci, ako držiteľ tejto moci, je zároveň zodpovedný za jej vykonávanie vo verejnom záujme, má možnosť ukladať sankcie a v niektorých prípadoch zároveň jednosťranne upravovať určité klauzuly, s výnimkou ustanovení o zodpovednosti zmluvných strán, ako napríklad o náhrade škody či zmluvnej pokute. Tieto skutočnosti sú však samozrejme relevantné najmä pre subordinačné zmluvy, o ktorých sa zmieňujeme nižšie, a nevzťahujú sa na koordinačné zmluvy uzatvárané medzi dvoma subjektmi disponujúcimi verejnou mocou.²⁹

To, čo je administratívnym kontraktom (resp. v slovenskej právnej terminológii správnu dohodou), nie je v právnom poriadku Slovenskej republiky vymedzené. Je to preto pojem právnoteoretický, a nenachádza ho explicitne uvedený v žiadnom právnom predpise. Jednotlivé zákony však predpokladajú situácie, kedy je možné určitý administratívny kontrakt uzavrieť.

Administratívne kontrakty však rozdeľujeme na **koordinačné**, teda tie, ktoré sú uzavreté medzi jednotlivými subjektmi verejnej správy a tie, ktoré sú **subordinačné**, teda subjektom verejnej správy je v prípade tohto zmluvného vzťahu len jedna strana. Koordinačné administratívne kontrakty sa uzatvárajú medzi jednotlivými subjektmi verejnej správy (a to aj v medzinárodnom kontexte), prípadne ide o zmluvy medzi jednotlivými orgánmi verejnej správy s vlastnou právnou subjektivitou. V prípade subordinačných administratívnych kontraktov hovoríme o zmluvách, kedy verejná správa prenecháva časť výkonu svojich úloh súkromným subjektom, zväčša za poskytovanie určitých výhod, napríklad finančnej kompenzácie.³⁰

V prípade právnej úpravy Francúzskej republiky tiež existuje určitá klasifikácia administratívnych kontraktov. Právna veda ustanovila svoje vlastné pravidlá, resp. kritériá. Ako napríklad organizačné kritérium (zásah určitej osoby verejného práva, resp. v slovenskom tradičnom chápaní orgánu verejnej správy), alebo kritérium materiálne (ktoré sa zameriava jednak na to, či sa dané ustanovenia tradične zaraďujú do

²⁹ Ibidem, s. 32.

³⁰ VAČOK, J.: Formy činnosti verejnej správy. In VRABKO, M. a kol.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. - : 2. dopl. vyd. Bratislava: C.H. Beck, 2018, s. 146.

oblasti výkonu verejnej správy, ako aj na skutočnosť, či sa uzavretie tejto zmluvy priamo vzťahuje na výkon určitej verejnej služby.³¹

Dôvodov, prečo sa v slovenskej vede správneho práva nevenujeme administratívnym kontraktom dostatočne, môže byť viacero. Sú stále vnímané väčšmi ako výnimka zo systému tých finálnych foriem činností verejnej správy, ktoré majú charakter jednostranných administratívnych aktov – uskutočňovaných len v tých situáciách, kedy je to pre výkon verejnej správy vhodnejšie, či lepšie. Ako uvádza napríklad Babčák, *berúc do úvahy aspekt dvojstrannosti, príp. viacstrannosti týchto úkonov sa považujú za atypické akty verejnej správy. Sú upravené odvetviami verejného práva, ktoré regulujú právne vzťahy vznikajúce v oblasti verejnej správy. Dominantné miesto medzi týmito odvetviami patrí správne právu, ale v ostatných rokoch už aj daňovému právu a právu finančnému.*³² Rovnako aj Molitoris uvádza administratívne kontrakty medzi prostriedkami alternatívnych riešení pre účely sporov vznikajúcich vo verejnej správe alebo pri výkone verejnej správy, a to spolu s mediáciou vo verejnej správe.³³ A tiež aj Píry vo vzťahu ku stavebnému konaniu uvádza, že tieto zmluvy ako formy činnosti verejnej správy nie sú zatiaľ štandardnou formou konania verejnej správy.³⁴

Aj v tejto súvislosti ale musíme uviesť, že z hľadiska predpokladania budúceho vývoja nejde o správny prístup. Administratívne kontrakty neustále nadobúdajú na význame a na dôležitosti, a to najmä s ohľadom na skutočnosť, že vnímanie verejnej správy sa postupne mení – nemá už ísť len o jednoznačného suveréna, ale skôr o subjekt poskytujúci verejné služby.

Zároveň však musíme poukázať na skutočnosť, že mnohé úlohy verejnej správy je lepšie, efektívnejšie a vhodnejšie vykonávať cez tretie subjekty. Je to zároveň presadzovanie určitého druhu deetizácie a decentralizácie. *Deetizácia sa spája tak s presunom zodpovednosti za spravovanie verejných vecí zo štátu na samosprávu regiónov a obcí, ako aj s ich privatizáciou, čím sa vytvára konkurenčné prostredie pri ich poskytovaní (školsťvo, sociálne veci, zdravotníctvo, šport, kultúra,*

³¹ MORAND-DEVILLER, J.; BOURDON, P.; POULET, F.: *Droit administratif. 16e édition*, Paris: LGDJ, 2019, s. 419 a nasl.

³² BABČÁK, V.: Dohody v daňovom práve. *Humanum. Międzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne*, 2008, č. 1, s. 125.

³³ MOLITORIS, P.: Správny súdny poriadok a možnosti alternatívneho riešenia sporov. Právnik. Teoretický časopis pro otázky státu a práva (The Lawyer-Scientific Review for Problems of State and Law), 155, 2016, č. 11, s. 998.

³⁴ PÍRY, M.: Veľká reforma stavebného práva na Slovensku a zelená infraštruktúra. *Acta Juridica Olomucensia*, 18, 2023, č. 2, s. 126-133.

verejná doprava) Podľa nás existuje ešte mnoho úloh, ktoré môže efektívnejšie ako verejná správa poskytovať súkromný sektor a neziskový sektor.³⁵ Práve zvýraznenie významu poskytovania služieb môže viesť k zvýšeniu záujmu o administratívne kontrakty. V tomto prípade máme na mysli samozrejme tie, ktoré môžeme označiť ako subordinačné. Ide tu o verejné služby, poskytované verejnou správou v užšom slova zmysle – teda zabezpečovanie konkrétnych reálnych služieb spravovaných osobám, kedy dochádza k bezprostrednému uspokojovaniu určitých potrieb týchto osôb. Tieto verejné služby nie sú zväčša poskytované na základe jednostranných administratívnych aktov, ale na základe zmluvného vzťahu. Preto sa zvykne uvádzať, že ide o uskutočňovanie verejnej správy prostriedkami súkromného práva.³⁶

Môžeme sa pritom oprávnenie domnievať, že tento trend sa bude aj v budúcnosti ešte viac zvyrazňovať a administratívne kontrakty tak nebudú viac predstavovať len akýsi alternatívny spôsob výkonu kompetencií verejnej správy, ale rovnako ako v prípade zahraničia, napríklad Francúzskej republiky, pôjde o rovnocennú možnosť výkonu verejnej správy.

Samozrejme, aj v tomto prípade si administratívne kontrakty zachovávajú akýsi osobitý charakter, čím sa odlišujú od súkromnoprávných zmlúv. Nie je to len skutočnosť, ktorú opisujeme vyššie, a teda to, že sa z vecného hľadiska týkajú výkonu verejnomocenských opatrení spadajúcich do oblasti verejnej správy. Ide aj o oblasť uzatvárania takýchto zmlúv a súvisiacich ekonomických dôsledkov. Súkromné zmluvné právo a správne zmluvné právo sa značne líšia, pokiaľ ide o možnosť opätovného prerokovania zmlúv: zdá sa, že v súkromnom práve je toto právo širšie rozsiahlejšie ako v správnom práve. V správnom práve je prítomný silnejší charakter jednostrannosti (spojenej s právomocou administratívy zabezpečiť kontinuitu verejnej služby a nariadenie zmeniteľnosti zmlúv), ako aj zameranie sa na zvládnutie dôsledkov udalostí z hľadiska pozastavenia alebo zachovania sankcií podľa zvykového práva za meškanie a dodatočné náklady na trhoch (napríklad zrušením sankcií v prípade vyššej moci) a paušálnu náhradu za vzniknuté riziká (napríklad poskytnutím náhrad).³⁷

³⁵ KOTULÁK, J.: Štandard verejnej služby v hodnotení kvality verejnej správy. *Finančné trhy*, 17, 2020, č. 1, s. 1.

³⁶ ŠKROBÁK, J.: Verejné služby. In VRABKO, M. a kol.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. - : 2. dopl. vyd. Bratislava: C.H. Beck, 2018, s. 26.

³⁷ KIRAT, T.: L'allocation des risques dans les contrats : de l'économie des contrats « incomplets » à la pratique des contrats administratifs. *Revue internationale de droit économique*, 17, 2003, č. 1, s. 40.

Ako uvádzame vyššie v texte, postavenie administratívnych kontraktov v rámci právneho systému Slovenskej republiky je momentálne nejasné. Vedie to následne k niekoľkým nezrejmosťami, ako napríklad ich posudzovania, súdneho prieskumu a podobne.

V zahraničí je tento prístup neraz odlišný. Rozoznávame tak napríklad unitárne systémy, ako je napríklad v anglickom či americkom práve. V tomto prípade sú administratívne kontrakty považované za zmluvy podobné zmluvám súkromného práva a rovnako pri súdnom prieskume sú preskúvané všeobecným súdnictvom. V angloamerickej právnej systéme teda v zásade považujeme všetky zmluvy za jeden druh dvojstranného právneho úkonu.

Na druhej strane, v niektorých kontinentálnych právnych systémoch, ktorými sú napríklad nemecký právny systém, belgický právny systém, taliansky právny systém, španielsky právny systém, francúzsky právny systém, či systémy frankofónnych afrických štátov je situácia iná. V tomto prípade spadajú administratívne kontrakty do systému verejnej správy a to jednak z hľadiska posudzovania úloh verejnej správy, alebo rovnako aj pri súdnom prieskume (kde zväčša existuje administratívno-právna jurisdikcia správnych súdov). Treba však poukázať zároveň na skutočnosť, že prístup spomenutých štátov ku administratívnym kontraktom je vždy rozdielny s ohľadom na ich právnu úpravu.³⁸

V prípade Slovenskej republiky stojíme naozaj pred dilemou. Patria administratívne kontrakty do správneho práva, alebo je to naozaj len výkon verejnej správy súkromnoprávnymi prostriedkami? Aj v tomto prípade sa zameriavame najmä na subordinačné administratívne kontrakty, kde sa zdá byť súkromnoprávny rozmer ešte silnejší, než pri kordinačných.

Vzhľadom na súčasný právny stav sa prikláňame k druhej možnosti. Teória administratívnych kontraktov nie je na Slovensku dostatočne spracovaná, ani znenie príslušných zákonov tento pojem nepoužíva. Preskúvanie administratívnych kontraktov nespadá pod kompetenciu správnych súdov (dokonca, Správny súdny poriadok nespomína správne dohody ani pri negatívnom vymedzení právomoci správnych súdov).³⁹ Napriek tomu, administratívne kontrakty existujú aj na území Slovenskej republiky a ich význam sa bude, vzhľadom na skutočnosti opísané vyššie, stále zvyšovať. Pred určitým časom na

³⁸ RICHER, L.; LICHERE, F.: *Droit des contrats administratifs*. 12e édition. Paris: LGDJ, 2021, s. 44-46.

³⁹ Ustanovenie § 6 a § 7 zákona č. 162/2015 Z. z.

Slovensku neexistovalo správne súdnictvo v organizačnom chápaní a aj z funkčného hľadiska sa často považovalo len za predmet civilného procesného práva. Dnes o jeho osobitosti už málokto pochybuje. Je preto možné, že administratívne kontrakty budú o niekoľko rokov predstavovať oveľa dôležitejšiu a rešpektovanejšiu finálnu formu činnosti verejnej správy, tak ako je tomu v mnohých iných štátoch, napríklad vo Francúzskej republike.

Záver

V článku sme sa zaoberali osobitým postavením administratívnych kontraktov ako zvláštnych foriem činnosti verejnej správy. Ako uvádzame v texte, verejná správa môže vykonávať svoje úlohy a dosahovať svoje ciele rôznymi prostriedkami. V prípade finálnych foriem činnosti verejnej správy ide buď o jednostranné administratívne akty, vydávané na základe autoritatívneho a nadradeného postavenia orgánu verejnej správy, alebo o administratívne kontrakty, vznikajúce na základe zmluvného vzťahu medzi orgánom verejnej správy a iným subjektom.

Ako uvádzame v texte, napriek skutočnosti, že administratívne kontrakty existujú v právnych podmienkach Slovenskej republiky dlhodobo (a to vrátane subordinačných), ich významu sa neprpisuje dostatočná pozornosť. Vzhľadom na skutočnosť, že verejná správa sa čoraz viac chápe ako poskytovateľ verejných služieb a pomoci pre obyvateľov, a čoraz menej ako autoritatívny rozhodujúci subjekt však predpokladáme, že ich význam bude aj v budúcnosti čoraz viac narastať. Keďže v prípade administratívnych kontraktov je silný verejnoprávny (resp. verejnosprávny) rozmer, je možné, že táto ich osobitosť sa odrazí aj na ich posudzovaní orgánmi správneho súdnictva a prepracovaním zákonných, ako aj judikatúrnych požiadaviek na ich náležitosti. Táto zmena však vyžaduje aktívnejší postoj jednak zo strany zákonodarného orgánu, tak aj súdnych orgánov, ako aj akademickej obce.

V úvode sme si stanovili výskumnú otázku: „Aký je význam administratívnych kontraktov pri plnení úloh verejnej správy na území Slovenskej republiky?“. Môžeme na ňu odpovedať nasledovne:

Administratívne kontrakty na území Slovenskej republiky existujú a plnia úlohy verejnej správy. Platí to ako v prípade koordinačných, tak aj subordinačných administratívnych kontraktov. No napriek tomu, že právna prax s nimi počíta, menej to platí v prípade právnej teórie. V tomto prípade nemáme prepracované podmienky uzatvárania

administratívnych kontraktov, ich náležitosti, osobitosti preskúmania a podobne. Tu platia vo všeobecnosti predpoklady súkromného práva. V súčasnosti teda môžeme hovoriť skôr o vykonávaní úloh verejnej správy súkromnoprávnymi prostriedkami. Očakávame však, že situácia sa do budúca zmení a význam administratívnych kontraktov sa zvýši, a zároveň sa budú brať za plnohodnotný prostriedok (resp. formu) výkonu verejnej správy.

Zoznam použitej literatúry

1. BABČÁK, V.: Dohody v daňovom práve. *Humanum. Międzynarodowe Studia Społeczno-Humanistyczne*, 2008, č. 1, s. 123-129.
2. DARKOVSKA, N.: Administrative Contracts in Comparative Law. *Iustinianus Primus Law Review*, 13, 2022, č. 1, s. 1-9.
3. DOBROVODSKÝ, R.: § 44 [Okamih uzavretia zmluvy]. In ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník (I. a II. zväzok). 1. vydanie*. Praha: C. H. Beck, 2017, ISBN 978-8-074-00597-8, 3208 s.
4. DOBROVODSKÝ, R.: § 44 [Okamih uzavretia zmluvy]. In ŠTEVČEK, M.; DULAK, A.; BAJÁNKOVÁ, J.; FEČÍK, M.; SEDLAČKO, F.; TOMAŠOVIČ, M. a kol.: *Občiansky zákonník I. 2. vydání*, Praha: C. H. Beck, 2019, ISBN 978-8-074-00770-5, 3344 s.
5. HUTTA, V.: Štátnomocenský charakter normatívnych správnych aktov. *Právny obzor*, 68, 1985, č. 10, s. 905-913.
6. CHIFFLOT, N.; TOURBE, M.: *Droit administratif. 18e édition*. Paris: Dalloz, 2022. ISBN 978-2-247-21633-8, 944 s.
7. CHRÉTIEN, P.; CHIFFLOT, N.; TOURBE, M.: *Droit administratif. 17e édition*. Paris: Dalloz, 2020, ISBN 978-2-247-19915-0, 928 s.
8. KIRAT, T.: L'allocation des risques dans les contrats : de l'économie des contrats « incomplets » à la pratique des contrats administratifs. *Revue internationale de droit économique*, 17, 2003, č. 1, s. 11-46.
9. KOTULÁK, J.: Štandard verejnej služby v hodnotení kvality verejnej správy. *Finančné trhy*, 17, 2020, č. 1, s. 1-15.
10. KLIMOVSKÝ, D.: *Základy verejnej správy*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2008, ISBN 978-80-7097-713-2, 269 s.
11. LOMBARD, M.; DUMONT, G.; SIRINELLI, J.: *Droit administratif. 13e édition*. Paris: Dalloz, 2019, ISBN 978-2-247-18976-2, 682 s.
12. MOLITORIS, P.: Správny súdny poriadok a možnosti alternatívneho riešenia sporov. *Právnik. Teoretický časopis pro otázky státu a práva*

- (*The Lawyer-Scientific Review for Problems of State and Law*), 155, 2016, č. 11, s. 982-998.
13. MORAND-DEVILLER, J.; BOURDON, P.; POULET, F.: *Droit administratif. 16e édition*, Paris: LGDJ, 2019, ISBN 978-2-275-06485-7, 868 s.
 14. PAGARIN, M. S.; SANDU, A. M.: Study on administrative contracts. *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 4, 2012, č. 2, s. 903-910.
 15. PETIT, J.; FRIER, P.-L.: *Droit administratif. 17e édition*. Paris: LGDJ, 2023, ISBN 978-2-275-13072-9, 824 s.
 16. PÍRY, M.: Veľká reforma stavebného práva na Slovensku a zelená infraštruktúra. *Acta Iuridica Olomucensia*, 18, 2023, č. 2, s. 126-133.
 17. RENDERS, D.: Jusqu'ou la loi doit-elle consolider l'acte administratif unilatéral ? *Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, 2012, č. 2, s. 68-75.
 18. RICHER, L.; LICHERE, F.: *Droit des contrats administratifs. 12e édition*. Paris: LGDJ, 2021, ISBN 978-2-275-09103-7, 760 s.
 19. ROUQUETTE, R.: *Dictionnaire du droit administratif*. Paris: Le Moniteur, 2002, ISBN 978-2-281-12381-2, 892 s.
 20. SLÁDEČEK, V.: *Obecné správní právo. 2. vyd.* Praha: Wolters Kluwer, 2009, ISBN 978-80-7357-382-9, 380 s.
 21. ŠKROBÁK, J.: Verejné služby. In VRABKO, M. a kol.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť. - : 2. dopl. vyd.* Bratislava: C.H. Beck, 2018, ISBN 978-80-89603-68-8, s. 25-29.
 22. UBAUD-BERGERON, M.: *Droit des contrats administratifs. 4e édition*. Paris: Lexis Nexis, 2019, ISBN 978-2-7110-3643-1, 565 s.
 23. VAČOK, J.: Formy činnosti verejnej správy. In VRABKO, M. a kol.: *Správne právo hmotné. Všeobecná časť. - : 2. dopl. vyd.* Bratislava: C.H. Beck, 2018, ISBN 978-80-89603-68-8, s. 137-147.
 24. VAYSSE, C.: *La théorie générale du contrat administratif. Analyse de la résilience d'une notion oscillant entre forces de conservation et besoin de renouvellement*. Paris: L'Harmattan, 2022, ISBN 978-2-343-25041-0, 464 s.